

ΜΑΡΩ ΔΟΥΚΑ
Πύλη εισόδου

Ο «τοίχος» είχε τη δική του ιστορία

Η Ελένη Γιαννακάκη* γράφει για το καινούργιο μυθιστόρημα της Μάρως Δούκα «Πύλη εισόδου» (εκδ. Πατάκη, 2019)

Το δέκατο μυθιστόρημα της Μάρως Δούκα σφραγίζει μια εντυπωσιακή συγγραφική πορεία σαράντα ετών. Η *Πύλη Εισόδου* που μόλις κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις Πατάκη, αποτελεί μια γυναικεία αφήγηση για την τρίτη ηλικία, με ηρωίδα μια μικροαστή νοικοκυρά, την Αφεντούλα Μπακάλογλου. Η 69χρονη κεντρική ηρωίδα του μυθιστορήματος, η οποία ανακαλεί την προσωπική και οικογενειακή της ζωή μέσα από συλλογισμούς της «πλειοψηφίας», κατά το κείμενο, δεν είναι τίποτα άλλο παρά η συνισταμένη όλων των προηγούμενων ηρωίδων της Μάρως Δούκα σ' αυτήν τη σαραντάχρονη πορεία της. Η *Πύλη Εισόδου* είναι επίσης ένα πολιτικό μυθιστόρημα μόνο που εδώ (και σε αντίθεση με κάποια απ' τα βιβλία της) η Μάρω Δούκα μετακινείται από την «κοινοβουλευτική» πολιτική στην πολιτική του πολιτισμού (cultural politics) και στην άποψη ότι οτιδήποτε προσωπικό είναι και πολιτικό. Ταυτόχρονα όμως, και σε διαφορετικά αναγνωστικά επίπεδα, η *Πύλη Εισόδου* αποτελεί α) μια παρωδία του αληθοφανούς ψυχολογικού δράματος, β) μια καυστική κριτική της σύγχρονης κουλτούρας των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και 3) μια μετα-αφήγηση της ίδιας της συγγραφικής διαδικασίας. Σ' αυτό το μυθιστόρημα, τίποτα δεν είναι όπως ακριβώς φαίνεται τόσο θεματικά και ιδεολογικά όσο και μορφολογικά ή απλώς δεν είναι μόνο αυτό που φαίνεται.

Η Μάρω Δούκα τοποθετεί την ηρωίδα της στην Αθήνα του 2017, στον απόηχο της οικονομικής κρίσης, χωρίς όμως η κρίση αυτή καθ' αυτή να παίζει σημαντικό ρόλο στη ζωή της ηρωίδας και στην ιστορία του μυθιστορήματος. Αποτελεί απλώς μέρος του κοινωνικού καμβά στον οποίο παίζει η ιστορία. Η Αφεντούλα Μπακάλογλου, μια χήρα και σχετικά ευκατάστατη Αθηναία νοικοκυρά της διπλανής πόρτας, μητέρα τριών ενήλικων κοριτσιών και γιαγιά δυο εγγονιών, αναλογίζεται εμμονικά τη ζωή της μέχρι τώρα, μέσα από ένα διαρκώς ρέοντα εσωτερικό μονόλογο (εκφερόμενο σε πλάγιο λόγο), ενώ ταυτόχρονα ασχολείται με την καθημερινή ρουτίνα της επιβίωσης. Μια από τις ψυχαγωγικές ενασχολήσεις της είναι η περιήγηση στο διαδίκτυο και οι επισκέψεις στους «τοίχους» γνωστών της προσώπων στο fb. Η διάρκεια της ιστορίας είναι εξήμιση μήνες αλλά ο χρόνος της αφήγησης κάτι λιγότερο από 69 χρόνια, ή από τότε που η ηρωίδα άρχισε να θυμάται τη ζωή της. Ο προσφιλής της χώρος σ' αυτά τα νοερά ταξίδια της στο παρελθόν, το όχημά της με άλλα λόγια, είναι η θέση μπροστά στο παράθυρό του σπιτιού της, άλλοτε «αχνισμένο» κι άλλοτε «σκοτισμένο», που εδώ λειτουργεί επίσης ως μεταφορά της οθόνης του υπολογιστή η οποία την ταξιδεύει στον υπόλοιπο κόσμο, στις προσωπικές ιστορίες των φίλων της, αλλά, και, όπως αποδεικνύεται κατόπιν, στη δική της προσωπική ιστορία.

Αλληλοαντακλώμενοι «καθρέφτες»

Η Αφεντούλα Μπακάλογλου θυμάται τα τραυματικά παιδικά και εφηβικά της χρόνια, το συμφωνημένο απ' τους γονείς γάμο της, τις απιστίες του συζύγου της αλλά και τις δικές της, την ανατροφή των κοριτσιών της, την πτώχευση της οικογενειακής επιχείρησης, το διαλυμένο γάμο της μεγάλης της κόρης

και τον ευκαίιο γάμο της μικρής, την οικογενειακή κατάσταση της μεσαίας, τους συγγενείς και φίλους και φυσικά τον πρώην και, τώρα ξανά, επίδοξο εραστή της, τον Αντώνη. Ταυτόχρονα συνομιλεί δια ζώσης και τηλεφωνικά με την κολλητή της την Αίθρα, συμμαθήτριά της απ' το σχολείο και ανταγωνίστριά της στην καρδιά του Αντώνη, η οποία την κριτικάρει διαρκώς (ούσα και κριτικός λογοτεχνίας η Αίθρα) και η οποία ουσιαστικά αποτελεί το alter ego της Αφεντούλας, το συμπλήρωμά της, το αρνητικό της αυτοεικόνας της στο σπασμένο καθρέφτη του εμμονικού και διαταραγμένου μυαλού της. Το κείμενο άλλωστε βρίσκεται από πόλους αντιθέτων, αλληλοαντακλώμενους «καθρέφτες» και σχηματισμούς τύπου ρώσικης κούκλας, που αναμένουν τον αναγνώστη να τους αποκωδικοποιήσει. Στο ίδιο πλαίσιο, η Αφεντούλα εμφανίζεται διαρκώς αυτοανααιρούμενη για τα περισσότερα απ' τα «γεγονότα» της ζωής της, για τις απόψεις που η ίδια έχει για τον εαυτό της αλλά και για όλους όσους την περιβάλλουν, συμπεριλαμβανομένων και των παιδιών της. Δεν μπορεί για παράδειγμα να αποφασίσει αν η ίδια ως χαρακτήρας είναι εγωίστρια ή όχι, ειλικρινής ή υποκρίτρια, στωική ή αδύναμη, αυταρχική ή ανεκτική, ορθολογίστρια («τετράγωνη») ή αισθηματίας. Την παλινδρομική της ανάμεσα σ' αυτούς τους αντίθετους πόλους την παραδέχεται η ίδια, όπως επίσης και ότι το μεγαλύτερο μέρος των «γεγονότων» που αποκαλύπτει για τον εαυτό της και για όλους τους άλλους είναι φανταστικά.

Και εδώ είναι που η θεματική του μυθιστορήματος συγκλίνει και άπτεται της αισθητικής και της οντολογίας του κειμένου, της πραγματικής του φύσης δηλαδή, αλλά και αυτής κάθε μυθιστορηματικού κειμένου σε τελευταία ανάλυση, να αποτελεί προϊόν, κατασκευάσμα, της φαντασίας. Παράλληλα, και μέσα από τις αντιφάσεις και αυτοανααιρέσεις της ηρωίδας, σχολιάζεται εύστοχα η τρέχουσα κουλτούρα και πιο συγκεκριμένα ο ασφυκτικός ρόλος της οικογένειας, κυρίως απέναντι στις γυναίκες, στην ακόμη ανδροκρατούμενη ελληνική κοινωνία.

Ανταλλαγή ρόλων και προσωπείων

Το μυθιστόρημα ξεκινά και τελειώνει με δυο σύντομες αναρτήσεις από κάποιον/α ονόματι Λακάν Λακάν, ο οποίος/α αναφέρεται στον προβληματισμό του/της για το πώς θα πρέπει να αρχίσει και να τελειώσει ένα μυθιστόρημα και με ποιο τρόπο να παρουσιάσει την ηρωίδα. Το κύριο μέρος του μυθιστορήματος δομείται μέσω των καθημερινών αναρτήσεων της Αίθρας Βλαντή (οι οποίες συχνά κοινοποιούνται επίσης και από κάποιο άλλο πρόσωπο), στις οποίες η Αφεντούλα Μπακάλογλου, ως ηρωίδα, μονολογεί και μας αποκαλύπτει καλειδοσκοπικά τη ζωή της σε πρώτο πρόσωπο, ενώ αναφέρεται συχνά και στην Αίθρα ως μια ακόμη ηρωίδα. Στην πορεία όμως πληροφορούμαστε ότι η Αφεντούλα, διαπιστώνοντας ότι πρωταγωνιστεί στο μυθιστόρημα της Αίθρας, του οποίου τις αναρτήσεις διαβάζει κι η ίδια (ως «πλασματική» αναγνώστρια εδώ), αποφασίζει να προβεί κι αυτή στις δικές της λογοτεχνικές αναρτήσεις με βασική ηρωίδα την Αίθρα αυτή τη φορά, και άρα να γίνει κι αυτή από ηρωίδα συγγραφέας. Ανταλλαγή ρόλων λοιπόν εδώ, όπως και προσωπείων, ενώ ταυτόχρονα κάποιες ακόμη χρήστριες του fb (υποτιθέμενες ψευδώνυμες παλιές συμμαθήτριες της Αρχοντούλας και της Αίθρας), στο ρόλο επίσης πλασματικών αναγνώστριων, κοινοποιούν ευρέως αλλά και σχολιάζουν τις αναρτήσεις της Αφεντούλας.

Στο σημείο αυτό το μυθιστόρημα της Δούκα γυρνάει και δαγκώνει την ουρά του, ως ένα γνήσιο αυτοαναφορικό κείμενο, το οποίο αποκαλύπτοντας και θεματοποιώντας την πλασματική διάσταση της «πραγματικότητας» και των ηρώων που αναπαριστά, αλλά

και παρωδώντας τους αφηγηματικούς τρόπους του ψυχολογικού μυθιστορήματος, ουσιαστικά, και πάνω απ' όλα, σχολιάζει τη διαδικασία της συγγραφής του, αυτής καθ' αυτής. Εν ολίγοις, η *Πύλη Εισόδου* είναι ένα μυθιστόρημα για τη μη αληθοφάνεια της γραφής και για τους όποιους προβληματισμούς συνεπάγεται η κάθε συγγραφική διαδικασία.

Τέλος, ένας ακόμη αλλά σημαντικότερος καθρέφτης της ιστορίας μας και της αφήγησης εδώ αποτελεί το φέισμπουκ και τα άλλα μέσα κοινωνικής δικτύωσης που διασπείρουν διαστρεβλωμένες εικόνες προσώπων και καταστάσεων με την άδειά μας και με τις ευλογίες μας. ... «Ποτέ άλλοτε δεν είχαμε τόσες δυνατότητες να διασκορπίσουμε προς όλες τις κατευθύνσεις, από το χοιροστάσιο του γείτονα ως τη σπηλιά του Πολύφημου, την εξυπνάδα μας», λέει η Αίθρα «σιβυλλικά» στην Αφεντούλα, και εξ ίσου σιβυλλικά η Μάρω Δούκα σε μας, τους επαρκείς και μη αναγνώστες της.

Το στήσιμο ενός μυθιστορήματος με θεμέλια τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης αποτελεί ένα σαφώς και διόλου τυχαίο πολιτικό σχόλιο για τη σύγχρονη (παγκόσμια) πραγματικότητα από την πλευρά της συγγραφέως, καθώς εγείρει ποικίλα και καιρία ερωτήματα, όπως φερ' ειπείν για το πραγματικό νόημα των σύγχρονων δημοκρατιών και αυτό της προσωπικής ελευθερίας σε συνθήκες όπως αυτές των σύγχρονων μέσων κοινωνικής δικτύωσης, όπου η ωμή χειραγώγηση της προσωπικής βούλησης προσλαμβάνεται απ' το άτομο ως αίσθηση (ψευδαίσθηση) παντοδυναμίας και δημοκρατικοφανούς ατομικού ελέγχου της περιβάλλουσας κοινωνικοπολιτικής πραγματικότητας. Φυσικά, τα περισσότερα λογοτεχνικά έργα δεν γράφονται για να προσφέρουν λύσεις και απαντήσεις: τις αφήνουν στους αναγνώστες να τις εφεύρουν, και πιθανόν να της υλοποιήσουν.

Συμπερασματικά, η *Πύλη Εισόδου* είναι ένα εξαιρετικό μυθιστόρημα από μια από τις σημαντικότερες εν ζωή ελληνίδες πεζογράφους.

* Η Ελένη Γιαννακάκη είναι συγγραφέας και νεοελληνίστρια. Έχει διδάξει νεοελληνική λογοτεχνία στα πανεπιστήμια της Κρήτης και της Οξφόρδης και τα πλέον πρόσφατα μυθιστορηματά της είναι το «Σναφ» (Εστία 2010) και το «Σκούρο γκρι, σχεδόν μαύρο» (Πατάκης 2016).

“

Το στήσιμο ενός μυθιστορήματος με θεμέλια τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης αποτελεί ένα σαφώς και διόλου τυχαίο πολιτικό σχόλιο για τη σύγχρονη (παγκόσμια) πραγματικότητα από την πλευρά της συγγραφέως, καθώς εγείρει ποικίλα και καιρία ερωτήματα.

